

УДК 373.2:316.614.032:316.362

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ «Я І МОЯ СІМ'Я» В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПЕРВИННОГО СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Алеко О.А., к. пед. н.,
асистент кафедри дошкільної освіти
Донбаський державний педагогічний університет

У статті докладно обґрунтовується та розкривається впровадження важливої соціально-педагогічної умови формування первинного соціального досвіду старших дошкільників – реалізації спільно з батьками й вихованцями проекту «Я і моя сім'я» в умовах дошкільного навчального закладу. Доводиться вагомість взаємодії родини та дошкільного закладу в процесі формування соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: соціалізація особистості, первинний соціальний досвід, соціально-педагогічні умови, дошкільний навчальний заклад, родина, взаємодія, діти старшого дошкільного віку.

В статті детально обґрунтовується і розкривається впровадження важливої соціально-педагогічної умови формування первинного соціального досвіду старших дошкільників – реалізації спільно з батьками й вихованцями проекту «Я і моя сім'я» в умовах дошкільного навчального закладу. Доводиться вагомість взаємодії родини та дошкільного закладу в процесі формування соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку.

Ключевые слова: социализация личности, первичный социальный опыт, социально-педагогические условия, дошкольное образовательное учреждение, семья, взаимодействие, дети старшего дошкольного возраста.

Алеко О.А. THE PROJECT «I AND MY FAMILY» IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION AS AN IMPORTANT CONDITION FOR FORMATION OF PRIMARY SOCIAL EXPERIENCE OF PRESCHOOL CHILDREN

The author proves and explains implementation of important socio-pedagogical conditions of formation of primary social experience of senior preschool children – implementation consultation with parents and pupils of «I and my family» in conditions of preschool educational institution. Explains significance of interaction between family and preschool institution in process of formation of social experience of children of senior preschool age.

Key words: socialization of personality, primary social experience, socio-pedagogical conditions, pre-school educational institution, family, interaction, children of senior preschool age.

Постановка проблеми та її актуальність. Сьогодення характеризується загостренням багатьох соціально-економічних суперечностей, нестійкістю та різноманітністю орієнтацій і установок особистості. Це привносить у життя певну напруженість та викликає появу негативних тенденцій у процесі соціалізації дитини. У зв'язку з розгортанням світових інтеграційних процесів, поступом українського суспільства, розширенням кола нових життєвих ситуацій, можливостей для прояву людиною соціальної активності, надзвичайно актуальною стала проблема формування первинного соціального досвіду дитини в процесі взаємодії родинного і суспільного виховання. Вирішення цієї проблеми пов'язане з розвитком здатності розв'язувати складні проблеми у майбутньому, що висуває перед людиною сучасне життя.

Суть взаємодії дошкільного закладу і сім'ї в контексті ідей нашого дослідження полягає в організації спільної діяльності

педагогів дошкільних закладів та батьків щодо формування первинного соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку. Виконанню цього завдання, на нашу думку, сприятиме впровадження комплексу соціально-педагогічних умов, а саме:

- функціонування дошкільної установи як відкритої соціально-педагогічної системи;
- поетапна зміна форм і методів взаємодії педагогів і батьків, спрямована на формування первинного соціального досвіду;
- реалізація спільно з батьками й вихованцями проекту «Я і моя сім'я»;
- упровадження циклу інтегрованих занять із практикою занурення дітей у ситуації, що вимагають активної взаємодії з іншими.

Метою статті є детальне обґрунтування та розкриття впровадження важливої соціально-педагогічної умови розробленого нами комплексу – реалізації спільно з батьками й вихованцями проекту «Я і моя сім'я» в умовах дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичну платформу в розробці програми формувального експерименту склали праці із соціально-педагогічної роботи О. Безпалько, Ю. Богінської, Р. Вайноли, Л. Варяниці, Л. Врочинської, Н. Захарової, Т. Кравченко, С. Курінної, О. Малахової, І. Пеші, І. Рогальської, І. Трубавіної, С. Харченка.

Ми намагалися охопити програмою експерименту всіх учасників і спробувати створити єдиний освітній простір для батьків, педагогів, дітей, інших агентів соціалізації дошкільників, які співпрацюють із дошкільним закладом [4]. Для успішної реалізації визначених соціально-педагогічних умов необхідно було насамперед створити команду однодумців: керівників дошкільних закладів, вихователів і методистів, а також соціальних педагогів та психологів. Отже, від початку з педагогами, які брали участь в експерименті, було заплановано і проведено заходи, націлені на допомогу їм в усвідомленні самої проблеми, уточненні не лише сутності ключових понять, а передусім, природи, механізмів формування первинного соціального досвіду в дітей, опануванні технологіями, орієнтованими на співпрацю з дітьми, на відміну від прямого управління, традиційно поширеного в практиці роботи дошкільних закладів, а також на опанування навичок встановлення довірчого контакту з батьками [3]. Серед заходів підготовчого плану були: семінар із проблеми формування первинного соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку, тренінг навчальної співпраці, соціально-педагогічні тренінги та рольові ігри. Проведена підготовча робота забезпечила усвідомлену участь дорослих у виконанні завдань дослідження.

Комплекс умов реалізовувався послідовно протягом трьох етапів: орієнтувально-діагностичного, мотиваційно-поведінкового, соціально-зорієнтованого, кожен з яких підсилював новоутворення попереднього.

Мета проекту «Я і моя сім'я» полягала у формуванні в дітей уявлень про сім'ю, як єдність близьких людей, які живуть разом і люблять один одного, мають взаємні обов'язки й особисті права, на які кожен із членів родини, зокрема й діти, має зважати. Нам важливо було підштовхнути батьків до спільної з дітьми роботи зі створення історії своєї родини, свого роду, показати дітям цінність кожного з її членів, допомогти дошкільнятам усвідомити і своє місце в родині, визначитися зі своїми здібностями, уміннями, намірами стосовно інших членів сім'ї. Крім того, ми намагалися сформувати в дітей і батьків відчуття дитячого садочка, як великої родини, кожен член якої відчуває себе корисним, важливим, неповторним.

На першому, орієнтувально-діагностичному, етапі реалізації проекту батьки разом із дітьми мали скласти фотопортрет своєї сім'ї, щоб презентувати його на одному із п'ятничних зібрань у групі. Здебільшого батьки прислухалися до наших порад оформити фотопортрет у вигляді портфоліо у файлері, проте деякі родини придумали свої оригінальні способи складання автопортрета. Складені фотопортрети продемонстрували прогалини в деякому з батьків у побудові адекватних взаємин із дитиною відповідно до віку старшого дошкільника. Так, було чимало фотопортретів, на яких ліву частку займали портрети дітей у ранньому дитинстві, що свідчило про несприйняття цими батьками своїх дітей як особистостей, які вже склалися. Цим батькам було комфортніше відчувати свою дитину маленькою, залежною від опіки і піклування дорослих; вони частіше обирали дуже небезпечну позицію щодо оцінки дій дитини: «Так вона ще ж маленька», що, безумовно, негативно позначалося на формуванні в дошкільнят такого важливого первинного соціального досвіду.

На деяких фотопортретах переважали фотографії дитини, а обличчя батьків траплялися рідко (1–2 рази), що також свідчило про перекося в розподілі ролей між членами родини, відведенні дитині почесної одвічної ролі «короля» з усіма наслідками, що з цього витікають. Підготовлений фоторяд батьки разом із дітьми презентували на традиційних у групах п'ятничних зібраннях, що проводилися з дітьми та вільними від своїх справ батьками або родичами у вигляді спільних занять, ігор, розваг. Діти були горді представити свої сімейні доробки, розповісти про свої сім'ї, хоч чимало було й тих, хто відмовився це зробити, а ініціативу виявляли дорослі, заважали будувати розповідь самостійно, робили зауваження, перебивали, заважаючи дошкільнику випробувати свої сили.

Інтерес батьків до співпраці з дітьми підтримувався і в процесі виконання веселих статистичних завдань, коли кожній родині пропонували розпитати в інших батьків і дітей про різноманітні моменти їхнього життя (кількість членів родини; поверх, на якому проживають; наявність домашніх тварин; улюблена страва; улюблене свято; улюблене місце відпочинку тощо). Передбачалося, що батьки і діти вимушені будуть вступати в контакт з іншими дорослими й дітьми групи, що має допомогти їм будувати доброзичливі стосунки, позиціонувати себе, виявляти ініціативу. Жартівливі нагадування вихователів, миттєве унаочнення результатів допомагали підтримувати інтерес батьків і дітей до виконання завдання. Педагог націлював батьків на надання пріоритетної ролі дити-

ні, підтримку її ініціатив, дій, доброзичливе безоцінне сприйняття перших соціальних дій дошкільника. Зауважимо, що в усіх експериментальних групах ця форма дала найбільш позитивний ефект: батьки переважно здружилися між собою, що вплинуло і на взаємини дітей у групі.

Таку ж спрямованість мала й підготовка і проведення фотовиставки «Роблю сам!». Ми попросили батьків сфотографувати самостійні дії дітей, які виконують певні обов'язки вдома. Декого з батьків таке завдання здивувало, бо вони навіть не могли припустити, що в дитини могли бути якісь обов'язки. Деякі батьки поставилися до завдання не дуже відповідально. Проте виставка відбувалася. Діти з високим рівнем сформованості первинного соціального досвіду самі спонукали своїх батьків виконати завдання вчасно, радісно повідомляли про свої справи вдома, виявляли зацікавленість до можливостей і вмінь інших дітей, порівнювали себе з іншими.

Для становлення дитини суб'єктом соціалізації необхідною умовою є соціальний досвід та пізнання дошкільником власних можливостей. На думку дослідниці І. Рогальської-Яблонської, центральним компонентом образу соціального світу виступає образ «Я», як система уявлень особистості про себе та ставлення до себе, що формується у свідомості дитини. Серед інших компонентів образу соціального світу виокремлюється образ іншої людини та образ соціального світу в цілому [5, с. 331].

На цьому етапі ми закріплювали уявлення і вміння дітей вирізняти себе серед інших, розуміти, що кожна людина має власне ім'я, почуття, бажання, здібності. Розвитку рефлексивних умінь дітей сприяло проведення етичних бесід «Я в дзеркалі інших», «Я і мої вчинки», використання ігрових вправ «Я і моє ім'я», «Розкажи про себе», прийомів «Я – син», «Я – донька і сестричка».

На другому, мотиваційно-поведінковому етапі важливо було пробудити в певній частині батьків відповідальність за якість родинного виховання, як лівової частини соціального виховання, адже ми відчували, що ці батьки легко «делегували» свої повноваження, зокрема й дошкільному закладу, знімаючи з себе всіляку відповідальність. Дошкільний заклад на цьому етапі намагався залучити батьків до різних форм спільного з дітьми дозвілля, показати приклад цікавої конструктивної взаємодії, допомогти поглибити стосунки між дорослими і дітьми.

Розгортання проекту на цьому етапі мало допомогти дітям краще пізнати себе, стати більш соціально впевненими та ініціативними. Програмою проекту було передбачено спіль-

ні форми роботи з батьками і дітьми, зокрема кожна родина мала підготувати частинку до спільної рукописної книги «Я хочу, мама хоче, тато хоче», проведення спільних заходів, змагань, націлених на занурення дітей і батьків у незнайомі для них ситуації, збагачення їхнього соціального досвіду. Присутність батьків, їхня підтримка, атмосфера свята підносили настрій дітей, надзвичайно відчутним був дух підтримки товариша по команді, спільна радість внаслідок успішного виступу кожного.

Тему бажань кожного з членів родини для складання рукописної книги ми обрали для того, щоб допомогти дітям і батькам усвідомити, що бажання дитини, як члена родини, не повинні перебивати бажання батьків, а так само й дитина повинна поважати і приймати бажання дорослих. Із розмов із батьками ми знали, що здебільшого старші члени родини через недостатність ресурсів намагалися обмежити свої бажання, майже ніколи не озвучували їх дітям, у яких складалося враження, що бажання батьків полягає в задоволенні бажань дитини. Про це ми дізналися, коли проводили заняття з дитячої філософії, присвячене бажанням. Діти намагалися спочатку визначити сутність самого поняття «бажання», потім без зупини розповідали про свої реальні й нереальні бажання, які здебільшого обмежені словами «хочу мати». Лише в деяких дітей виявилася справжня мрія, висловлена у формулі «хочу стати..., досягти...». Серйозна розмова з вихователем допомогла дітям розуміти, що другий тип бажання – досягти – є набагато складнішим за бажання «мати щось», тому що вимагає докладання зусиль. Ми намагалися пробудити в дітей намір зважати не тільки на власні бажання, а й на бажання батьків, вміти підтримувати їх у здійсненні своїх бажань.

Метою третього, соціально-зорієнтованого, етапу було пробудження в дітей і підтримка в батьків інтересу до соціуму та суспільної культури, розширення їхніх уявлень про суспільне докільля, допомога в осмисленні свого місця і місця своєї родини в широкому соціумі: я – частинка родини, разом із нею я – частинка жителів свого міста, разом із ними я – частинка свого краю, разом із ними я – частинка великої країни і світу. Розширення кола соціальних уявлень, формування соціальної досвідченості дітей ґрунтувалися на спільній участі їх разом із дорослими в різних заходах (акціях, святах, праці, родинних розвагах). Утворилася стійка група батьків, які виявляли особливий інтерес до життя своєї дитини і життя дошкільного закладу в цілому, знайшли себе в стосунках із батьками, подружилися з ба-

гатьма, наповнили своє життя особливим змістом. Адміністрація дошкільних закладів, педагоги стали зазначати, що в значній кількості батьків змінилося ставлення до дошкільного закладу, змінився сам предмет інтересу до того, що відбувається з їхньою дитиною в дитячому середовищі групи.

На цьому етапі використовували такі форми роботи: виготовлення сувенірів для оформлення інтер'єру та участі у благодійній акції «Великодній кошук»; організація виставки спільних творчих робіт дітей і батьків; проведення спільних свят та розваг для дітей і батьків, підготовка вистави для дітей-сиріт за казкою Володимира Суттєєва «Яблуко», акторами і навіть декораціями в якій були діти і батьки (один із татусів виконував складну роль дерева); екскурсії до улюблених місць у рідному місті (селищі); відвідування місцевого краєзнавчого музею, художньої галереї; екологічні акції «Чисте місто», «Свято нашого міста», «Великодній кошук».

Були також використані такі форми роботи: презентації досягнень дітей («Як ми святкуємо», «Як ми дружимо», «Як ми допомагаємо один одному», «Світ захоплень дітей і батьків» тощо); події («Дитяча мода», «Найкраща саморобка»), які використовували для самореалізації дитини в групі однолітків; ігрові міні-проекти: «Ярмарок народної і сучасної іграшки», «Я збираюся до школи...» і т. ін. Ці форми роботи збагачували соціальний досвід дитини та забезпечували формування навичок соціальної взаємодії, розвиток групової згуртованості, сприяли засвоєнню нових соціальних ролей у колективі однолітків, формували вміння налагоджувати співробітництво, відстоювати власні судження і порівнювати себе з іншими, підтримували віру дитини у свої сили. Широко використовували таку форму роботи, як виставки спільної творчості батьків та дітей: «Наша колекція», «Ми з татом – фотографи», «Ми з мамою – майстрині», «Малюємо всією родиною разом». Обов'язковою умовою була презентація матеріалів, представлених на виставці.

Особливого значення надавали підготовці та проведенню різноманітних спільних для дітей та батьків свят і розваг, які, на нашу думку, є неocenними можливостями у формуванні первинного соціального досвіду дошкільників. Родинні свята створюють атмосферу духовної єдності дітей, батьків і педагогів, дозволяють природно передавати молодому поколінню духовний досвід, народні традиції, сприяють становленню взаєморозуміння між дорослими – батьками, педагогами і дітьми.

Ефективність проведеної експериментальної роботи виявилася в процесі порів-

няльного аналізу результатів експерименту. Підсумкові зрізи довели правомірність сформульованої нами гіпотези. Це виявилось в збільшенні кількості дітей експериментальної групи, які належали до високого рівня соціальної досвідченості (на 14,8%). У контрольній групі ці показники зазнали незначних змін – лише на 4,9%. Особливо наочними є зрушення в показниках низького рівня. На 19% зменшилася кількість дітей із низьким рівнем соціальної досвідченості в контрольній групі і тільки на 7,5% – в експериментальній.

Активізувалася взаємодія педагогів із батьками, вони усвідомили значення спільної діяльності у формуванні соціального досвіду дітей.

Значне збільшення кількості батьків із високим педагогічним рівнем (на 18,4%) стало можливим унаслідок організованої педагогічної освіти батьків, застосування низки різноманітних форм роботи. Батьки змінили своє ставлення до проблеми формування соціального досвіду своїх дітей, збагатили власний досвід необхідними знаннями та практичними вміннями, налагодили взаємини з педагогами і дітьми та почали створювати необхідні умови в родині задля формування позитивного соціального досвіду дітей.

Висновки. Перспективи подальшої роботи вбачаємо у висвітленні психолого-педагогічних особливостей та напрямів інтеграції діяльності вихователів, практичних психологів та соціальних педагогів у формуванні первинного соціального досвіду старших дошкільників. А також у з'ясуванні гендерного аспекту формування соціального досвіду старших дошкільників, як суттєвого складника соціалізації особистості на цьому віковому етапі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акопян Л. Співробітництво, партнерство, довіра (сучасний погляд на взаємодію педагогів і батьків) / Л. Акопян, Л. Погорелова // Дошкільне виховання. – 2013. – № 1. – С. 26–28.
2. Гуров В. Социальная работа образовательных учреждений с семьей / В. Гуров. – М.: Педагогическое общество России, 2006. – 320 с.
3. Кірієнко Т. Співпраця з родиною. Семінар для педагогів / Т. Кірієнко // Дошкільне виховання. – 2006. – № 10. – С. 7–9.
4. Ковтун О. Єдиний освітній простір для педагогів, батьків та їхніх дітей / О. Ковтун // Практика управління дошкільним закладом. – 2014. – № 4. – С. 7–15.
5. Рогальська І. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / І. Рогальська. – Умань, 2009. – 499 с.